

РОЛЬ ТА ФУНКЦІІ ТУРИЗМУ В ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ: ДОСВІД ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Олег АФАНАСЬЄВ, к.геогр.н., доц.

Дніпропетровський національний університет

За останні декілька десятиріч туризм став однією з найбільш популярних й поширених форм проведення вільного часу. Результати багатьох соціологічних досліджень показали, що він займає одне з головних місць серед інших форм рекреаційної діяльності. Туризм – це одне з найважливіших соціально-економічних явищ сучасності, яке підпорядковане дії об'єктивних законів людського суспільства, і водночас, визначає його сучасну структуру, формує систему міжособистісних стосунків тощо. А така сфера діяльності, як туристська освіта, у розвинутих країнах світу перетворюється сьогодні в головну сферу докладання інтелектуально-трудова зусиль й економічних затрат в туризмі.

Указом Президента України № 136/2007 нинішній 2008 рік оголошений «Роком туризму і курортів в Україні». Одним із першочергових завдань із розвитку туризму в нашій державі, окреслених в зазначеному Указі, є доручення Кабінету Міністрів розробити та затвердити в установленому порядку Стратегію сталого розвитку туризму і курортів в Україні, передбачивши в ній, зокрема, заходи із стимулювання дитячого та молодіжного туризму як ефективного засобу оздоровлення та виховання підростаючого покоління. В зв'язку із цим, для виконання розпорядження на регіональному рівні, Дніпропетровському обласному дитячо-юнацькому центру міжнародного співробітництва (ДДЮЦМС) доручене відповідальне та почесне завдання забезпечити організаційно-методичний супровід проведення заходів щодо Року туризму та курортів в Україні у навчальних закладах Дніпропетровської області. Цілком логічним є те, що у вирішенні даного завдання ДДЮЦМС тісно співробітничав

із фахівцями кафедри фізичної та економічної географії Дніпропетровського національного університету, які є визнаними фахівцями в сфері організації краєзнавства й туризму, педагогіки туризму, методики організації навчання тощо. В цій публікації спробуємо окреслити те коло питань, яке гостро стоїть перед організацією дитячо-юнацького туризму в Дніпропетровському регіоні, охарактеризувати роль і значення туризму для патріотичного виховання молоді, навести приклади вдалих рішень в цих напрямках.

Сучасна реформа загальноосвітньої школи спрямована на вдосконалення всієї справи навчання і виховання молоді, її підготовки до самостійного трудового життя. Вона ставить перед учителями вимоги щодо оптимального поєднання форм, засобів і методів педагогічного впливу на учнів, пробудження в них стійкого інтересу до пізнання світу. Одним з напрямів підвищення ефективності навчально-виховного процесу з географії є туристично-краєзнавча робота.

Експерсії і туристські походи – важливий засіб формування світогляду школярів. Подорожі та експерсії розширюють кругозір, дають можливість краще пізнати історію та географію Вітчизни, пробуджують глибоку любов до природи. Закінчивши навчання, учні часто згадуватимуть рідну школу, туристські стежки, що вивели їх на широку дорогу життя, вечори біля туристського вогнища, які згуртували їх і дали, наснагу на добрі діла.

Туризм – не тільки фізичний розвиток, бадьорість, і працездатність, а й відмінний засіб виховання у дітей; цілеспрямованості, зібраності, прагнення до пізнання. Романтика пізнання – чи не найцінніша особливість туризму.

Туристські подорожі та екскурсії є великою школою життя для підростаючого покоління. Крім виховання високих моральних якостей та естетичних почуттів, вони розвивають спостережливість дітей, уяву. Збагачуючи свій розум теорією і практикою пізнання дійсності, діти під час подорожей та екскурсій пізнають життя у всій його різноманітності. А відтак, питання змісту туристично-краєзнавчої роботи, методи та прийоми здійснення краєзнавчого принципу викладання географії набувають першорядного значення у роботі вчителя.

Туризм сьогодні вважається однією з найприбутковіших галузей світової економіки. Україна, на жаль, займає дуже незначне місце на світовому туристичному ринку – на її частку не припадає й 0,5% світового туристичного потоку. На жаль, за період 90-х – початок 2000-х років, за часи глибокої структурної економічної кризи, руйнуванню підпала система соціального туризму, в тому числі й дитячо-юнацького. На державному рівні різко скоротилося фінансування дитячих мандрівок усіх видів – екскурсійно-туристських, спортивних, оздоровчих тощо. Закривалися й перепрофілювалися заклади додаткової освіти – станції юних туристів, центри дитячо-юнацького туризму, кружки й секції юних краєзнавців, юних натуралістів, юних екологів тощо. Різко подорожчали екіпіровка й спорядження для спортивно-туристських походів. Практично припинилося видання методичної літератури з туризму, картографічних матеріалів й описів популярних регіональних турмаршрутів.

Тим не менш, сьогодні, із подоланням економічного свавілля, відбувається поступове відродження дитячо-юнацького туризму, фахівці вважають, що в найближчій перспективі цей вид ту-

ризму може и повинний стати одним з пріоритетних напрямів розвитку туризму в Україні.

Переваги цього виду туризму очевидні: мандрують школярі й студенти, як правило, організованими групами, поїздки ритмічно повторюються з року в рік, що є цінним з економічної точки зору. Але ще більш важливішим дитячий туризм є з точки зору соціальної. Туризм надає унікальну можливість глибше пізнати й наочно ознайомитися з історичним, культурним, духовним надбанням своєї країни та рідного краю, пробудити в молодих людей почуття національної самосвідомості, виховувати відчуття патріотизму, відповідального громадянина своєї держави, виховувати повагу до побуту и звичаїв своїх пращурів, інших національностей та народів.

Велика роль мандрівок й у забезпеченні різностороннього розвитку особистості. Саме походи, поїздки, екскурсії здатні надати підростаючому поколінню можливість для підвищення свого інтелектуального рівня, розвитку спостережливості, здібності сприймати красоту оточуючого світу. Важливий туризм і як засіб зняття фізичної втомленості, психологічної напруги й стресів, що є далеко не маловажним для формування сприятливого і комфортного соціального клімату. Необхідно також відмітити вплив дитячого і юнацького туризму на розвиток в підростаючого покоління комунікабельності, самодисципліни, адаптації до умов сучасного життя. Крім того, дитячо-юнацький спортивно-оздоровчий туризм є однією з найефективніших оздоровчих технологій, що сприяють формуванню здорового образу життя людини й суспільства в цілому, що має важливе державне значення у вихованні підростаючого покоління.

Виставкова експозиція переможців конкурсу – команди з Петриківського району

Містечко народних промислів

Приклади мистецтва й творчого пошуку юних туристів-краєзнавців

Свято туризму «Туристичні перлини Дніпропетровщини»,
проведеного у вересні 2007 року

Тому можна з впевненістю говорити, що дитячо-юнацький й молодіжний туризм – це важливий спосіб передання новому поколінню накопиченого українським народом життєвого історичного досвіду й матеріально-культурної спадщини, формування ціннісних орієнтацій, морального оздоровлення й культурного розвитку нації, один з шляхів соціалізації особистості.

Із наближенням визначної як для нашої країни, так і для всієї Європи, події – футбольного чемпіонату Європи «Євро-2012» – пов'язана активізація діяльності із популяризації туристичної діяльності в Дніпропетровській області. Сказати, що туризм в регіоні розвивається – значить дещо спотворити реальний стан речей. Дійсно, туристичними, або рекреаційними ресурсами Дніпропетровщина достатньо забезпечена – це й дивовижним чином збережені посеред індустріального регіону первозданні куточки природи, чарівні мальовничі ландшафти, численні пам'ятки історії, архітектури, шедеври народних майстрів тощо; в регіоні діють близько 300 туристичних фірм. Натомість, практично всі вони працюють на ниві виїзного туризму. Проблема в тому, що рекреаційний потенціал регіонального рівня, як правило, в Україні використовується не достатньо, а отже, повсякденні громадяни навіть часто й не підозрюють про рекреаційні скарби своєї власної батьківщини.

Особливо актуальними в зв'язку із цим є питання туристично-краєзнавчої освіти молоді; активізації молодіжного краєзнавчого руху, популяризації туристсько-рекреаційних об'єктів, екскурсійних маршрутів регіону; підготовки кваліфікованих кадрів для потреби розвитку внутрішнього туризму.

З метою вирішення цих питань на Дніпропетровщині, за ініціативою ДДЮЦМС в 2007 р. започатковано безпрецедентний захід – щорічну дитячу ту-

ристичну виставку «Туристичні перлини Дніпропетровщини».

Виставка проводиться з метою:

- ✓ пропаганди дитячого туризму і краєзнавства та додаткової освіти до навчальних програм;
- ✓ глибокого вивчення туристичних ресурсів ,об'єктів Дніпропетровської області;
- ✓ популяризації туристичних можливостей Придніпров'я, його рекреаційних ресурсів;
- ✓ активізації екскурсійної роботи в закладах освіти області;
- ✓ складання кадастру екскурсійних об'єктів та збору матеріалів для альманаху "Мое Придніпров'я" .

Ідеологією виставки є сприяння:

- ✓ здійсненню державної політики України в галузі туризму та краєзнавства;
- ✓ патріотичному вихованню учнівської молоді;
- ✓ поглибленню знань учнів щодо історичного минулого, духовних надбань народу, природних багатств України;
- ✓ інформаційному обміну серед однолітків, подальшому розвитку культурних зв'язків між учнівською молоддю різних районів Придніпров'я.

Організатори Виставки визначили наступні її завдання:

- ✓ підготовка юних екскурсіводів та нових маршрутів до Євро-2012;
- ✓ виявлення та вивчення кращого досвіду туристсько-краєзнавчої та дослідницької роботи, пропаганда та розповсюдження цієї діяльності учнів;
- ✓ популяризація народних промислів, декоративно-прикладного мистецтва;
- ✓ вивчення життя та діяльності відомих історичних особистостей, які зробили вагомий внесок у розвиток Придніпров'я.

На цій виставці діти-представники з кожної адміністративно-територіальної одиниці області, беручи участь в різноманітних конкурсах, намагаються якнайкраще представити туристичні ресурси своєї малої Батьківщини. До програми виставки входять конкурс-презентація туристичних об'єктів районів (міст) «Наш район туристичний»; конкурс юних фотографів «Краєвиди Придніпров'я»; робота «Містечка народних промислів»; конкурс авторських віртуальних екскурсійних маршрутів. Головним серед них вважається перший конкурс. Розглянемо особливості його організації.

Кожній делегації школярів організатори надають виставковий павільйон, який вони оформлюють як презентацію свого району (міста). На стендах в павільйоні делегації представляють інформацію по найвизначніших туристсько-екскурсійних об'єктах своєї місцевості. Другим важливим обов'язковим інформаційним елементом змісту є туристична карта «Мій рідний край», якій відводиться центральне положення у виставковій експозиції. Туристична карта району є важливим продуктом творчості учнів та їхньої підготовки до конкурсу. Згідно загальноприйнятих правил складення документації до екскурсій, карта є суттєвим компонентом портфелю екскурсоводу. Тому туристична карта району є необхідною й при презентації туристських ресурсів району.

Від імені члена журі дозволимо собі надати деяких пропозицій для учасників виставки наступних років, які, як здається, дозволять більш якісно та вигідно представити туристичні ресурси свого району.

Концепція оформлення виставкової експозиції делегації району повинна забезпечувати якнайширше та найяскравіше представлення туристсько-екскурсійних ресурсів ріднокраю. Головними інформаційними елементами павільйону є відомості про найвизначніші ту-

ристсько-екскурсійні об'єкти району (міста), на які учасники делегації повинні розробити паспорти опису-характеристики. Вони можуть бути подані у вигляді наочних стендів, інформаційних плакатів, рекламно-інформаційних буклетів (в т.ч. роздаткових), моделей пам'ятників і т.ін. Бажано, щоби експозиція містила інформаційні відомості та фотозображення цих об'єктів. Другим важливим обов'язковим інформаційним елементом змісту є туристична карта «Мій рідний край», яка є центром виставкової експозиції. Доцільно включати до експозиції назву адміністративного району (міста), який представляє делегація, його геральдичні символи (прапор, герб), девіз, а також іншу ілюстративну та загальну інформацію, на яку можна звернути увагу членів журі під час виступу-захисту делегації, зокрема, двохвилинної «туристичної візитки».

Наведені нижче рекомендації можуть допомогти оригінально оформити виставкову експозицію, тим самим яскраво виділити її на фоні інших подібних.

По-перше, виставкова експозиція може бути оформленою у єдиній кольоровій гамі. Так, наприклад, в оздобленні павільйону можуть переважати кольори прапору чи гербу району (міста). По-друге, „інтер'єр” виставкової експозиції не повинний бути „перевантажений” чисельними елементами виставкового обладнання – столами, стільцями, вітринами, стелажми тощо, в результаті чого увага відвідувача павільйону може розсіятися і він не зможе побачити головне, з'ясувати основні чинники туристсько-екскурсійної привабливості району (міста). По-третє, елементи виставкової експозиції повинні бути оригінальними, не повторювати зміст виставки попереднього року, подавати унікальну інформацію саме про адміністративний район (місто), від якого представлена делегація. Бажана робота екскурсоводів та їх керівників не

лише під час оцінювання журі, а й протягом всього періоду роботи виставки.

Результативність участі у виставці суттєво залежить від уміння членів делегації (екскурсоводів та їхніх керівників) чітко формулювати текст захисту експозиції, побудови самого захисту, естетичності мовлення, одягу, дотримання часу, відведеного на захист, вдалого вибору екскурсовода-доповідача, а також докладавання максимально можливих зусиль для приваблення відвідувачів до свого павільйону (наприклад, роздати запрошення для відвідання павільйону) тощо. Усе це можливе за умовою якісної підготовки до виставки.

Для організації ефективної роботи делегації району (міста) на виставці необхідно вірно розподілити функції, призначити відповідальних за окремі складові конкурсу, провести інструктажі. Доцільно буде попіклуватися про елементи єдиного стилю одягу делегації, (костюми, бейджі, візитки тощо) та єдиного стилю поведінки. Зазвичай до роботи у виставковому павільйоні слід залучати найбільш комунікабельних й відповідальних, активних, ініціативних, талановитих учнів.

Також в рамках проведення виставки організований додатковий конкурс авторських віртуальних екскурсійних маршрутів. Конкурс відеоекскурсій спрямований на заохочення талановитої молоді, обізнаної в сучасних технологіях відеознімання та комп'ютерної відеографіки. Конкурс сприяє розвитку творчого потенціалу молоді, її професійному становленню, розвиткові уваги та дбайливого ставлення до ріднокраю тощо. Мета конкурсу – примноження культурних та моральних досягнень шкільної молоді Дніпропетровщини, створення відеотеки туристичних маршрутів ріднокраю; вдосконалення системи естетичного виховання школярів, формування громадянської поваги, любові й уваги до історії, культури, природних ресурсів рідного

краю, тощо. Учасники конкурсу відеомаршрутів подають на оцінювання журі власні розроблені екскурсійні маршрути у вигляді відеоматеріалів – короткометражного фільму, відеокліпу. Головна вимога при цьому – відеоматеріал повинний бути відзнятим особисто автором (авторським колективом) школярів, бути присвяченим туристсько-екскурсійним ресурсам рідного краю, не містити відеозапозичень з інших відеоматеріалів.

З метою популяризації дитячого туризму, активізації патріотично-виховної роботи зі школярами необхідно докласти максимум можливого для активізації роботи із пропаганди дитячого туризму, краєзнавства та екскурсій, приділяти належну увагу організації екскурсійно-туристичних маршрутів з історії, географії, геології, культури, архітектури, літератури, екології ріднокраю з подальшим використанням їх у навчальному процесі, в чому, як здається, гарним прикладом та зразком може бути саме дитяча туристична виставка «Туристичні перлини Дніпропетровщини».

У 2008 р. до програми виставки входитимуть:

- конкурс-презентація туристичних об'єктів районів (міст) «Наш район (місто) туристичний» (обов'язковий);

- конкурс юних фотографів «Моє Придніпров'я» (заочний);

- конкурс «Містечко народних промислів»:

а) конкурс «Вулиця вишиванок» (обов'язковий);

б) участь у ярмарку виробів традиційних для даного регіону народних ремесел (за бажанням);

- конкурс авторських екскурсійних відеомаршрутів (додатковий).

В якості прикладу розглянемо декілька конкурсних робіт, представлених на виставці в 2007 р.

Одним із кращих туристичних маршрутів, представлених на виставці, журі визначило експозицію команди школярів

Петриківського району. Чудово оздоблена орнаментами петриківського розпису туристична карта, стильове оформлення виставкового павільйону, наскрізь пронизана любов'ю до ріднокраю віршована розповідь юних краєзнавців приємно вразила членів журі. Запропонований туристичний маршрут делегацією району визначений як такий, що відповідає стандартним вимогам до розробки турмаршрутів, супроводжується повним й якісним набором інформаційних матеріалів «портфелем екскурсовода», методичними розробками для комплексного туристичного вивчення Петриківщини.

Також досить грамотно з методологічної точки зору оформлені туристичні маршрути представили делегації районів м. Кривого Рогу та м. Синельникового. Туристична карта з нанесеним на неї туристичним маршрутом, яким запропонували «пройтися» представники цих команд, виконана з фотографічним оздобленням, що наочно відображає «відвідувані» за маршрутом об'єкти, вміщує цікаву інформацію про місто, окремі визначні пам'ятки. Вдало та технічно правильно складені комп'ютерне супроводження до туристичного маршруту (у вигляді його презентації) справило приємне відчуття того, що юні краєзнавці здатні відшукати та так представити ті «перлинки» свого рідного краю, що не подивитися на них особисто просто не можливо. Це зайвий раз переконує в тому, що молоде покоління краєзнавців в майбутньому зробить усе можливе для збереження й якнайширшої популяризації туристичних «перлин» регіону.

У зв'язку із вищевикладеним, здається досить правомірним поставити питання про необхідність й крайню потребу якнайшвидшої розробки загальної комплексної екскурсійної програми, змістовно спрямованої на додаткову екскурсійно-туристичну освіту молоді як Дніпропетровського регіону, так й держави в цілому. Ця програма, на наш погляд, по-

винна нести цільовий характер ефективного стратегічного планування розвитку дитячо-юнацької туристичної галузі, бути розрахована на кількарічний строк, забезпечити й реалізувати пріоритетні напрями суспільно-державницької підтримки тих установ та організацій, що опікуються розвитком такого виду туризму. Кінцева мета комплексної програми – відродження в Україні інфраструктури багатоцільового дитячо-юнацького туристського комплексу й туристського руху соціальної спрямованості.

Таким чином, структура й зміст комплексної екскурсійної програми має бути спрямована на: 1) створення освітніх туристських програм, які б забезпечували сприятливі умови для інтенсивного освоєння нового змісту туристського простору, 2) формування професійно важливих якостей й властивостей фахівця туристського профілю; 3) розробку нових, нетрадиційних, педагогічно доцільних й дидактично обґрунтованих способів й прийомів туристичного навчання й виховання; 4) підтримка проведення учнівською молоддю науково-пошукових туристсько-поведінських робіт, 5) розробка учбових комплексів, спрямованих на виявлення й розвиток індивідуальних професійних здібностей молоді, в т.ч. студентів, як майбутніх фахівців туризму; 6) організацію заходів із перепідготовки науково-педагогічних кадрів, підвищення туристської кваліфікації та майстерності викладачів; 7) розробку, виробництво й реалізацію аудіовізуальних засобів туристського навчання (електронних, кіно-, фото-, відеоматеріалів), навчальних макетів й туристських тренувальних комплексів (наприклад, туродром, туристська міля, скеледром, молодіжне турагентство, турінгклуб тощо); 8) організацію туристичних виставок, ярмарків, фестивалів, конкурсів, смотрів й інших заходів, в тому числі із залученням вітчизняних та зарубіжних учасників; 9) регулювання канікулярної практичної

професійної туристської діяльності молоді; участь в програмах обмінів на регіональному рівні й іншими країнами; 10) пропаганда ідей та результатів освітнього процесу в цілях підвищення авторитету вітчизняної системи туристської освіти; 11) підтримку інших видів освітньої діяльності в галузі туризму, що не заборонені законодавством й відповідають цілям та завданням освітнього туристського комплексу.

Беручи до уваги те, що молоде покоління країни в сучасних економічних, демографічних, соціокультурних умовах не повинне втратити моральні орієнтири, опинитися поза суспільним середовищем, перед Українською державою сьогодні стоять першочергові завдання повернути молодому поколінню чудовий світ дитячого туризму й розвивати його в усіх формах та видах.

НАДРУКОВАНО:

Афанасьєв О.Є. **Роль та функції туризму в патріотичному вихованні молоді: досвід Дніпропетровщини** // Моє Придніпров'я: туристсько-краєзнавчий альманах. – Д.: ДДЮЦМС, 2008. – Вип.1. – С. 11–15.